

УДК 378.046-021.66:33

СПРЯМОВАНІСТЬ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ З ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦТВА У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Погоріла С.Г.

Білоцерківський національний аграрний університет

Стаття присвячена професійно-педагогічній підготовці магістрів з економіки і підприємництва у вищому навчальному закладі. Здійснено теоретичний аналіз проблеми професійно-педагогічної підготовки магістрів з економіки і підприємництва та обґрунтовано її доцільність. У статті визначено, що професійно-педагогічна підготовка магістрів з економіки і підприємництва у ВНЗ має бути спрямованою на формування у студентів досвіду пізнавальної діяльності, практичної діяльності, творчого педагогічного мислення, емоційно-оцінного ставлення до професії науково-педагогічного працівника.

Ключові слова: професійно-педагогічна підготовка, магістр з економіки і підприємництва, викладач вищого навчального закладу.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Перед вищою школою сьогодні постає завдання – виконати соціальне замовлення на підготовку економістів відповідно до вимог часу і задовольнити потреби кожного в освіті згідно з Конституцією України для вдосконалення соціальної структури суспільства і розвитку особистості. Сучасний розвиток ринкових відносин, кардинальні зміни в освіті, які відбуваються внаслідок її реформ, ставлять високі вимоги до особистісного фактора – викладача ВНЗ, отже вимагають від магістрів економіки і підприємництва ґрунтовності професійних знань на рівні світових стандартів, сформованості педагогічної майстерності, масштабності інтелектуального потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання професійно-педагогічної підготовки є досить складним та багатогранним, про що свідчать результати численних досліджень учених. Проблему формування особистості викладача вищої школи та аналіз його педагогічної діяльності досліджували Л. Барановська, В. Бобрицька, О. Гура, В. Галузинський, В. Гриньова, О. Дубасенюк, І. Зязюн, М. Євтух, Н. Нічкало,

О. Пехота, В. Сластьонін та інші вчені; основам методики викладання у вищих непедагогічних навчальних закладах приділяли увагу Н. Булгакова, О. Вербило, В. Рахманов та інші вчені. Підготовка студентів економічних спеціальностей до педагогічної діяльності розглядається в наукових працях Л. Савенкової, Г. Ковальчук, М. Артюшиної, І. Балягіної, М. Богорад та інших учених.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз результатів психолого-педагогічних досліджень свідчить про актуальність вивчення проблеми підготовки викладача економічних дисциплін в умовах ВНЗ. Однак у системі вищої економічної освіти сьогодні існує гостра потреба у високоякісному професійно-педагогічному забезпеченні організації, змісту, методики навчання майбутніх економістів з огляду на відсутність психолого-педагогічного, методичного та діяльнісного досвіду у майбутніх викладачів економічних дисциплін. Водночас, доцільність професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців, зокрема з економіки і підприємництва, у процесі навчання студентів у магістратурі нормативно визначена статтею 55, пунктом 9 Закону України «Про вищу освіту»: «Посади науково-педагогічних працівників можуть займати особи,

які мають науковий ступінь або вчене звання, а також особи, які мають ступінь магістра» [1].

Необхідність поліпшення якості професійно-педагогічної підготовки магістрів з економіки і підприємництва зумовлена суперечностями, виявленими між потребою суспільства у високоінтелектуальних, майстерних, толерантних науково-педагогічних працівниках, здатних забезпечити формування студента як самостійної особистості та конкурентоспроможного фахівця, й недостатнім рівнем його професійно-педагогічної підготовки в умовах навчання у вищому непедагогічному навчальному закладі.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є визначення спрямованості професійно-педагогічної підготовки магістрів з економіки і підприємництва у вищому навчальному закладі та здійснення аналізу дослідженості проблеми в педагогічній теорії та практиці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перехід вищої школи до ступеневої системи освіти передбачає оновлення змісту базової професійної освіти бакалаврів, а також розробку змісту, форм і методів педагогічної підготовки магістрів як фахівців, котрі в майбутньому поновлять склад науковців з різних галузей науки та викладацький корпус вищих навчальних закладів, спеціалізованих середніх навчальних закладів із поглибленим вивченням окремих предметів; гімназій, ліцеїв, коледжів [2, с. 5].

У сучасних умовах особливо актуальним є формування майбутнього фахівця на основі компетентнісного підходу. Його використання сприяє більш ефективній професіоналізації процесу підготовки спеціаліста, оскільки студент не лише засвоює систему знань, виробляє уміння, а й оволодіває різноманітним досвідом, що значною мірою підвищує його можливості з працевлаштування. Саме цим і пояснюємо доцільність здійснення професійно-педагогічної підготовки магістрів з економіки і підприємництва, спрямованої на формування у студентів досвіду пізнавальної діяльності, досвіду практичної діяльності, досвіду творчого педагогічного мислення, досвіду емоційно-оцінного ставлення до професії науково-педагогічного працівника [3].

Основним завданням вищої школи нині є задоволення потреби особистості в знаннях, які дозволяють їй адаптуватися в сучасному світі. А це, у свою чергу, потребує відповідної підготовки майбутніх викладачів вищих навчальних закладів.

Магістру з економіки і підприємництва в майбутньому належить здійснювати різні види діяльності: педагогічну, науково-дослідну, професійну (за основною спеціальністю), господарську, управлінську та громадську. Серед них можна виділити два види творчої діяльності – наукового працівника та педагога. Саме сполучення цих двох видів творчої діяльності З. Єсарєва вважає найпродуктивнішим для викладача вищої школи [4, с. 26]. А тому у процесі навчання він насамперед має оволодіти системою відповідних знань, що, у свою чергу, зумовлює доцільність формування в нього досвіду пізнавальної діяльності.

Під досвідом пізнавальної діяльності особистості розуміємо систему знань про природу, людину, суспільство, мислення, виробництво та засоби ді-

яльності, засвоєння яких забезпечує формування у свідомості магістрантів наукової картини світу.

Знання є основою формування професіоналізму фахівця, а тому важливими особливостями знань є: комплексність, тобто здатність викладача синтезувати інформацію з різних галузей науки у процесі викладання певного закону, тенденції; особистісна забарвленість, тобто знання, «пропущені» через власну позицію; формування знань одночасно на різних рівнях (теоретичному, методичному, технологічному) [5, с. 72].

Для успішної реалізації функцій викладача вищого навчального закладу у випускника магістратури, крім досвіду пізнавальної діяльності, має бути сформований із відповідних умінь досвід практичної діяльності. Основними вміннями науково-педагогічного працівника є педагогічні. До них належать: уміння працювати зі змістом навчального матеріалу, виокремлюючи в ньому головні ідеї; уміння оновлювати зміст навчальної дисципліни, добираючи інформацію з різних джерел, уміння встановлювати міжпредметні зв'язки; планувати й організувати навчальний процес з урахуванням мотивації студентів; уміння розширювати можливості самоорганізації студентів, застосовувати диференційований та індивідуальний підходи, реалізуючи їх в індивідуальних програмах, у добірї відповідних форм, методів, прийомів навчання, виховання та розвитку студентів; уміння використовувати психолого-педагогічні знання, передовий педагогічний досвід, фіксувати та реєструвати процес і результати своєї праці; бачити її сильні й слабкі сторони; оцінювати власний індивідуальний стиль, аналізувати й узагальнювати досвід, співвідносити його з досвідом інших, формувати плани свого розвитку; уміння контролювати процес поступового оволодіння студентами навчальною та професійною діяльністю; оцінювати рівень їхніх досягнень; стимулювати студентів до самовдосконалення, до неперервного навчання; уміння з методики викладання дисциплін певного циклу, зокрема економічного; уміння прогнозувати результати спільної діяльності зі студентами щодо їхнього виховання, навчання та розвитку; уміння виявляти оперативність, творчість, конструктивність, педагогічну етику для вирішення педагогічних завдань, створення атмосфери довіри до студентів; уміння встановлення зворотного зв'язку з ними; уміння бути відкритим у спілкуванні зі студентами, запобігати створенню комунікативних бар'єрів, попереджувати та конструктивно вирішувати педагогічні конфлікти; уміння створювати ситуації успіху під час навчання студентів, вірити в перспективу їхнього особистісного та професійного зростання; уміння цінувати педагогічну професію, долати труднощі фахового характеру, розвивати педагогічні здібності, удосконалювати свою внутрішню і зовнішню педагогічну техніку; уміння з постійного вдосконалення технології навчання студентів.

Нами здійснено опис саме педагогічних умінь майбутніх викладачів економічних дисциплін (скориставшись окремими положеннями класифікації М. Савчина [6, с. 72]), тому що вони є основою досвіду практичної педагогічної діяльності, який має бути засвоєний майбутніми викладачами вищої школи.

Американський вчений Роберт Кац виокремлює три основних групи умінь, які, на нашу думку, необхідні успішному викладачеві: технічні уміння (що здобуваються через освіту та досвід); міжособистісні (здатність розуміти поведінку людей, уміння ефективно спілкуватися тощо); концептуальні вміння (здатність активно включитися в роботу, логічно та творчо мислити) [7, с. 237].

Про значення мовленнєвих умінь психолог В. Крутецький зазначав: «Здібність ясно і чітко висловлювати свої думки та почуття за допомогою мови, а також міміки і пантоміміки – одна з важливих здібностей у професії викладача», «...мова здібного педагога є жвавою, образною, інтонаційно яскравою та виразною, емоційно забарвленою, з чіткою дикцією, в ній відсутні стилістичні, граматичні, фонетичні вади» [8].

Система педагогічних умінь та здібностей випускника магістратури надасть йому можливість активно брати участь у педагогічній діяльності – в особливому виді соціальної активності, яка передбачає передавання від старших поколінь до молодших накопичених людством культури і досвіду, створення умов для їхнього особистісного розвитку і підготовки до виконання певних соціальних ролей у суспільстві [9, с. 24].

Успішна педагогічна діяльність неможлива без сформованості досвіду творчого педагогічного мислення. Творче мислення характеризується пошуком нестандартних шляхів вирішення проблеми, забезпечує можливість набуття нових знань і нових дій в пізнавальній і практичній діяльності, що є важливим чинником у діяльності педагога. Складовими процесу діяльності педагога є елементи творчості, котрими передбачаються такі вміння: комбінувати, аналізувати, систематизувати, узагальнювати; генерувати певні ідеї, гіпотези, здогадки під час розв'язування певних завдань; застосовувати знання в нових умовах, часто ускладнених з елементами творчості, нестандартно підходити до вирішення проблем, експериментувати, досліджувати.

Педагогічний досвід доводить, що майстерність педагога неможлива без елементів творчості, новизни, які поєднуються з необхідними знаннями та вміннями, усвідомленням власної творчої індивідуальності.

В. Кан-Калик та М. Никандров [10] виділяють чотири рівні педагогічної творчості:

- рівень елементарної взаємодії з аудиторією (слід використовувати зворотній зв'язок, коригувати свої впливи за його результатом);
- рівень оптимізації діяльності на заняттях, починаючи з їх планування (творчість тут полягає в умілому доборі й доцільному поєднанні вже відомого викладачеві змісту, методів і форм навчання);
- евристичний (педагог використовує творчі можливості живого спілкування з студентами);
- рівень творчості викладача (характеризується повною самостійністю викладача, він може використовувати вже готові прийоми, але вкладає в них своє особисте начало) [3, с. 36].

Важливою складовою готовності магістрів з економіки і підприємництва до професійно-пе-

дагогічної діяльності є наявність у них досвіду емоційного ставлення до майбутньої професії.

І. Зарішняк, досліджуючи дидактичну емоційну взаємодію «викладач-студент», результатом якої є не тільки засвоєння знань, формування вмінь та навичок, а й взаєморозуміння, тісний педагогічний контакт, високий рівень пізнавальної активності студентів, взаємне задоволення спільною працею, встановив такі критерії емоційної взаємодії «викладач-студент»: *когнітивний*, що включає знання, вміння та навички з основ організації дидактичної емоційної взаємодії; *емоційно-поведінковий*, який віддзеркалює характер емоційної взаємодії між викладачем і студентами крізь призму поведінкових установок; *мотиваційний*, що засвідчує рівень мотивації навчання та пізнавальної активності студентів [11, с. 94-97].

Зв'язок між емоціями і педагогічною діяльністю тісний, бо саме емоційний стан впливає на виконання діяльності, активізує її, або ж, навпаки, знижує активність. Майстерність педагогічної діяльності полягає в тому, щоб не дозволити негативним емоціям вплинути на якість викладання, стати перешкодою у спілкуванні зі студентами.

Емоційність магістра з економіки і підприємництва є важливим фактором впливу та взаємодії, вона виступає регулятором людського спілкування. Це мовлення без слів, яке виражається через міміку, жести, погляд. Емоції відображають суб'єктивне ставлення людини до оточуючого світу та до самої себе. Одним із завдань педагогічної діяльності магістрів з економіки і підприємництва є вміння керувати своїми емоційними станами, емоціями; почуттями, оволодіння емоційною культурою.

Викладаючи навчальний матеріал через своє сприйняття, свій досвід, педагог виражає своє ставлення до нього. Відкрита позиція викладача допомагає студентам побачити навчальний матеріал у новому ракурсі, сприяючи розвитку уяви та творчого мислення; створює під час занять атмосферу відвертості, довіри, формує справжній інтерес до навчального матеріалу.

Поступова втрата емоційної, когнітивної і фізичної енергії, що проявляється в емоційному, розумовому виснаженні, фізичній втомі, особистісній відчуженості та зниженні рівня виконання роботи, має назву симптому «емоційного вигорання». Ознакою «емоційного вигорання» є відчуття неефективності і недостатності своїх досягнень, зумовлене слабкою мотивацією до професійної діяльності, відчуженістю до людей і роботи, розвиваються байдужість, душевна черствість, не проявляється співпереживання [12].

Тому, на нашу думку, актуальним для особистісного і професійного розвитку сучасного викладача економічних дисциплін є оволодіння уміннями емоційної саморегуляції.

Висновки. Отже, нами було визначено спрямованість професійно-педагогічної підготовки магістрів з економіки і підприємництва У ВНЗ. Вона має бути орієнтованою на формування в студентів досвіду пізнавальної діяльності, практичної діяльності, творчого педагогічного мислення та емоційно-оцінного ставлення до професії науково-педагогічного працівника.

Список літератури:

1. Закон України «Про вищу освіту» Відомості Верховної Ради, 2014, № 37-38. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Вітвицька С. С. Практикум з педагогіки вищої школи: навч. посіб. [для студ. магістр.] / С. С. Вітвицька. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 396 с.
3. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навч. посіб. / Н. Є. Мойсеюк. – 5-е вид., доповн. і перероб. – К., 2007. – 656 с.
4. Есарева З. Ф. Взаимодействие научной и педагогической деятельности преподавателя университета: автореф. дис. на соискание учен. степени доктора пед. наук: спец. 13.00.04 «Теория и методика профессионального образования» / З. Ф. Есарева. – Л., 1975. – С. 26.
5. Вітвицька С. С. Викладач вищого навчального закладу як організатор начально-виховного процесу. Практикум з педагогіки вищої школи: навч. посіб. [для студ. магістр.] / С. С. Вітвицька. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 396 с.
6. Савчин М. В. Педагогічна психологія: навч. посіб. / М. В. Савчин. – К.: Академвидав, 2007. – 424 с.
7. Chance P. L. Introduction to educational leadership and organizational behavior: theory into practice / Patti L. Chance, Edward W. Chance // Eye on Education. – 2002. – 237 p.
8. Крутецкий В. А. Основы педагогической психологии / В. А. Крутецкий. – М.: Просвещение, 1972. – 254 с.
9. Вершаловский С. Г. Общее образование взрослых: стимулы и мотивы / С. Г. Вершаловский. – М., 1987. – 24 с.
10. Кан-Калик В. А. Педагогическое творчество / В. А. Кан-Калик, Н. Д. Никандров. – М.: Педагогика, 1990. – 144 с.
11. Зарішняк І. М. Емоційно-поведінковий критерій дидактичної взаємодії «викладач-студент» / І. М. Зарішняк // Вісник Черкас. ун-ту. – 2008. – Вип. 137. – С. 94-97. – (Серія «Педагогічні науки»).
12. Семиченко В. А. Психологія емоцій / В. А. Семиченко. – К.: Магістр-S, 1998. – 128 с.

Погорелая С.Г.

Белоцерковский национальный аграрный университет

НАПРАВЛЕННОСТЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ МАГИСТРОВ ПО ЭКОНОМИКЕ И ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВУ В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ

Аннотация

В статье проанализированы проблемы подготовки будущих магистров по экономике и предпринимательству к профессионально-педагогической деятельности в высшем учебном заведении. Определена направленность профессионально-педагогической подготовки магистров по экономике и предпринимательству на формирование у студентов опыта познавательной деятельности, практической деятельности, творческого педагогического мышления и эмоционально-оценочного отношения к профессии научно-педагогического работника.

Ключевые слова: профессионально-педагогическая подготовка, магистр по экономике и предпринимательству, преподаватель высшего учебного заведения.

Pohorila S.H.

Bila Tserkva National Agrarian University

PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL ORIENTATION OF MASTERS IN ECONOMICS AND ENTREPRENEURSHIP AT HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Summary

The article highlights professional and pedagogical training of Masters in Economics and Entrepreneurship at higher educational establishments. The theoretical analysis of the problems of professional and pedagogical training of Masters in Economics and Entrepreneurship has been carried out. Similarly, its rationality has been substantiated. The professional and pedagogical training of Masters in Economics and Entrepreneurship in higher educational establishments as defined in the article should be aimed at fostering students' experience of cognitive activity, practical work, innovative pedagogical approach, emotional and appraisal attitude towards the profession of a scientific and pedagogical worker.

Keywords: professional and pedagogical training, Master in Economics and Entrepreneurship, teacher of a higher educational establishment.